

Tadeusz Pietrkiewicz: Inna nowoczesność Barcelony. Ildefons Cerdà i Sunyer oraz Antonio Gaudí i Coret

Znacząca przyczyna sukcesu architektury nowoczesnej Barcelony nazywa się: Antonio Gaudí i Cornet. Ten człowiek był wizjonerem, projektantem nowoczesnym i geniuszem architektonicznym – pisze Tadeusz Pietrkiewicz w „Teologii Politycznej Co Tydzień”: „Gaudí. Kamień, logos i humilitas”.

W Barcelonie miasto gotyckie spotyka się bezpośrednio z modernistycznym Eixample. Jak to się stało, że epoki dzielące gotyk od modernizmu nie pozostawiły trwałego śladu na strukturze tego miasta?

Średniowieczna Katalonia stanowiła potęgę opartą o unię z Aragonią i Nawarrą. Terytorialnie sięgała aż po Sycylię. Regulowała handel na Morzu Śródziemnym. (W średniowiecznej Europie... czegoż było chcieć więcej?) Architektura średniowieczna stała się chlubą regionu, a gotyk kataloński został powszechnie uznany za odrębny styl architektoniczny. Osiągnięciem kulturalnym Barcelończyków był cykliczny, katalońskojęzyczny konkurs poetycki o nazwie: Jocs Florals. Podbicie Konstantynopola przez Turków zachwiało ówczesną cywilizacją. Barcelona ratowała się, dofinansowując wyprawy geograficzne. Jednak, to Madryt zdobył wyłączność na czerpanie dóbr z Ameryki na hiszpańskim obszarze Półwyspu Pirenejskiego. Sprowadził Katalonię do roli prowincji, na okres około czterystu lat. W tym zakresie determinacja Kastylii była twarda, zwłaszcza wobec Barcelony, której rozwój był konsekwentnie blokowany. Miasto zostało dotknięte koniecznością rozwoju tylko wewnątrz dotychczasowego obszaru. Dopiero kryzys Królestwa

Hiszpanii otworzył Katalonii możliwość handlu z Ameryką (1778 r.). Barcelona perfekcyjnie wykorzystała tę szansę, wznosząc się na fali rewolucji przemysłowej. Rozwój skutkował gwałtownym powiększeniem się populacji, co stało się powodem do rozbudowy znanej pod nazwą Eixample. Niniejszy rys historyczny wyjaśnia tajemnicę zaniku śladów czterystu lat w strukturze miejskiej Barcelony.

Katalończycy nazwali się i czuli nowoczesnymi zarówno u szczytu średniowiecza (rozwijając swój język ojczysty i gotyk kataloński), jak i wówczas, kiedy tworzyli Eixample.

Przeczytaj również: Miró i Gaudí, czyli o naturze w architekturze

Odnosząc się do Barcelony i jej architektonicznego obrazu z czasu powstawania Eixample trzeba wspomnieć o dwóch architektach. Są to: Lluís Domènech i Montaner oraz Josep Puig i Cadafalc. Byli oni liderami dominującej grupy architektów poszukujących architektury katalońskiej. Katalonia patrzyła na północ: Francję i Niemcy. Śledziła nowoczesne nurty twórcze i społeczne, ale także przywiązana była do autonomii. Nowoczesna kompozycja nie zna kompromisów, a narodowy regionalizm niewątpliwie tworzył płaszczyzny konfliktu z nowoczesnym uniwersalizmem. Lluís Domènech i Montaner ogłosił cechy architektury narodowej Katalonii jako eklektyzm łączący romanizm, gotyk i mudejar (style czasu świetności Katalonii). W ten sposób narodziło się to, co znamy jako Modernizm Kataloński (Modernisme Català). Josep Puig i Cadafalc był mistrzem historycznego detalu architektonicznego oraz teorii i praktyki jego zastosowania do programowej architektury. Było to ważne, ponieważ eklektyzm zestawia cytaty w nową kompozycję, w opozycji do swobodnego interpretowania zaczerpniętych treści. Obydwaj ci architekci legitymują się wieloma znaczącymi realizacjami w Eixample. (Utrzymanie przez nich dyscypliny przyjętej stylistyki, też podlegało ewolucji.) Zatem kwestia

architektury Barcelony była również sprawą polityczną. Architekt, prof. Joan Bassegoda Nonell (Reial C tedra Gaud ) podczas rozmowy, jaką miałem okazj  z nim przeprowadzi , z nieukrywanym tonem lekceważenia, a nawet nut  pogardy stwierdzi , że ten styl to nie jest  adna architektura, lecz tylko i wyłacznie – polityka. Trzeba dostrzec, że Profesor jest już wychowankiem Modernizmu, więc jego radykalny pogląd mógłby by  podyktowany profilem wykszta enia. Pogląd ten świadczy jednak o poziomie emocjonalnym dyskusji wok l architektury Barcelony oraz wpływu na nią polityki.

Dzięki tej skazie, jaką nios  Modernisme Catal , nastąpiło coś bardzo znamiennego – modernizm w Barcelonie zosta  załagodzony w swojej doktrynie kompozycyjnej i funkcjonalnej, a p aszczyzn  tego złagodzenia były cechy tożsamościowe.

Ildefons Cerd  i Sunyer, odpowiadając na zadanie konkursowe projektu Eixample, tworzy nowoczesną, otwartą kompozycj  miasta. Siatk  jednolitych rozmiarowo i szeregowo ułożonych kwartałów rozwinął niczym dywan wzdłuż brzegu morza. (Rzecz rozgrywa się na bardzo dużej przestrzeni planowanej pod rozbudow , dotąd wolnej od zabudowy miejskiej.) Obserwowana z góry, wizualnie tworzy wrażenie jednolitego deseni u z wyciętym niewielkim otworem dającym pole staremu, gotyckiemu miastu. Przyjęty plan pozwoli  na efektywne przewietrzanie i doświetlenie miasta. Wnętrza kwartałów zostały uwolnione od zabudowy. Stworzyło to jasną oraz również korzystnie przewietrzan  i higieniczną przestrzeń pozostawioną do dyspozycji mieszkańców. Była to do c niezwykła „rozrzutno c”, jak na ówczesny pogląd o mieście i forma przejawu architektonicznego egalitaryzmu. Zaplanowaną struktur  zabudowy przeciał jedną diagonalną alej . Pozwoliło to wydatnie u atwi  komunikacj  w mieście. Każdy kwartał ma ucięte narożniki po kątem 45 stopni. Taka konfiguracja tworzy wygodne i przestronne place miejskie, ale również ułatwia organizacj  komunikacji.

Eixample autorstwa I. Cerdà i Sunyer to nowoczesny i wizjonerski plan. Dlaczego więc Katalończycy wybrali inną propozycję? Antoni Rovira i Trias złożył projekt oparty o subcentra (dzielnice), koncentrycznie ułożone w stosunku do starego, gotyckiego miasta. Proponował bardziej intensywną zabudowę miejską, co obiecuje większe korzyści inwestorom, uzyskane jednak kosztem wygody mieszkańców. Ponadto, jego plan miasta jest bardziej spójny z założeniami Modernisme Català, czyli, zdobywa potencjalne wsparcie finansjery oraz architektów. Wydaje się więc, że nie mógł przegrać z I. Cerdà. Tak też się stało. Wówczas Madryt swoimi wpływami powoduje, że zrealizowany został projekt bardziej nowoczesny, a znacznie mniej kataloński. W efekcie Barcelona uzyskuje nowe miasto niezwyklej rangi (jedno z niewielu miast nowoczesnych, a dotąd chętnie zwiedzanych). Nic to nie przeszkodziło w realizacji Modernisme Català. Nurt ten również nabrał dużej popularności. Plan I. Cerdà ma szczególny udział w tym sukcesie, oprócz jeszcze innej postaci...

Przeczytaj również: Kościół Sagrada Família w Barcelonie – arcydzieło Antonia Gaudiego

Znacząca przyczyna sukcesu architektury nowoczesnej Barcelony nazywa się: Antonio Gaudí i Cornet. Ten człowiek był wizjonerem, projektantem nowoczesnym i geniuszem architektonicznym. Zupełnie nie mieścił się w założeniach Modernisme Català, co stało się przyczyną złej opinii wśród kolegów, architektów. Na domiar „złego” miał duży dystans do historycznego aspektu architektury. Delikatnie stwierdzając, bardzo swobodnie traktował style i detale architektoniczne oraz ich historyczny kontekst. Przez te skazy, jego styl był uznawany za nieczysty, niepoprawny. A. Gaudí łamał wszelkie zasady powszechnie przyjęte w modernistycznej Barcelonie. Każdą tę niedoskonałość przekuwał w sukces swojej architektury. Podobnie się ma jego stosunek do siatki Eixample. Tworząc Sagradę Família, ignoruje ten porządek

organizacji przestrzeni, jak wiele innych przeszkód stojących na drodze do zrealizowania celu. Na czym polega jego nowoczesność oraz spektakularny charakter sukcesu? Jego architektura jest tektoniczna, czyli wiąże konstrukcję z wyrazem estetycznym. Widać to w Cassa Batllo, a jeszcze wyraźniej w Cassa Milla, gdzie narożna lokalizacja pozwala bardziej uwolnić formę budowli z rygoru zabudowy pierzei. Organiczny charakter struktury jednocześnie ujawnia się w planie, przekroju i fasadzie. Ekspresja twórcza w pełni się zrealizowała w Sagradzie Familii. Wolnostojąca budowla sakralna pozwalała mu wyzwolić pełną narrację architektoniczną. Złamał żelazną zasadę budowania, odchodząc od pionu. Struktura konstrukcyjna i estetyczna budowli oparta zostaje na paraboli, z którą eksperymentował już wcześniej w kilku innych realizacjach, co pozwoliło mu wznieść się bardzo wysoko, bez zastosowania przypór. A. Gaudí przekracza jeszcze jedną granicę mało dostępną w przekroju historii architektury oraz także nieosiągalną dla modernizmu. Pozwala sobie nie uzasadniać gestów architektonicznych. Tworzy architekturę intuicyjnie... podobnie jak rzeźbiarz czy też malarz swobodnie tworzy swoje dzieło... Architektura to trudności konstrukcyjne i materiałowe oraz ograniczenia przestrzenne i finansowe. Te czynniki nakazują głęboko i ściśle motywować decyzje projektowe. A. Gaudí jest znieczulony na te kwestie niemal całkowicie. Rozumie architekta jako dyktatora zobowiązanego przez cel i realizowaną ideę. A. Gaudí pozostaje całkowicie poza politycznym rozdaniem wewnątrz barcelońskiej architektury jego czasu mimo tego, że on również podejmuje nurt tożsamościowy.

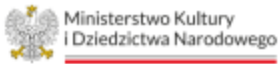
Eixample jest nadal witalną tkanką miasta dzięki nowoczesnie otwartemu planowi urbanistycznemu. Jego architektura znów jest interesująca, bo zawiera wątek tożsamościowy, regionalny. Jest jakościową przestrzenią dla mieszkańców tego miejsca. Jakość otoczenia wchodząca w relacje regionalne jest wartością nie do przecenienia dla ustroju psychofizycznego człowieka. U

nas ta zależność jest całkowicie niedostrzegana i pomijana. Na odnawianiu tej jakościowej wartości polega nowoczesność jako umiejętność bycia w swoim czasie.

Tadeusz Pietrkiewicz

Ilustracja: Logan Armstrong // Unsplash

Wszystkie artykuły w „Teologii Politycznej Co Tydzień” [532]: „Gaudí. Kamień, logos i humilitas”

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury
i Dziedzictwa Narodowego